

tett kiadásra gondolva — igencsak kívánatosnak tűnik a rövidítések feloldása, például „GR WEIS” = Griechische Weissenburg = Nándorfehérvár = Belgrád (a 45., 46. érem hátlapján).

A kiállítás nem valósulhatott volna meg és a katalógus sem készülhetett volna el a sok-sok közreműködő szorgos munkája nélkül, nevüket a mű 2. és 3. oldalán olvashatjuk. Intézményi közreműködőként feltétlenül említendő a MTA BTK TTI „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport, a közreműködő kollégák közül pedig *Marek Budaj* és *Gödölle Mátyás* nevét legyen szabad kiemelni.

A CORONATUS POSONII címen megjelent katalógus a maga nemében rangos, nemzetközi szinten is versenyképes mű, amelyik angol vagy német nyelvű — legalább rövidített — szöveget is megérdemelt volna.

Buza János

A DIVIDED HUNGARY IN EUROPE

Exchanges, Networks and Representations, 1541–1699. I–III.

Edited by Gábor Almási, Szymon Brzeziński, Ildikó Horn, Kees Tszelszky and Áron Zarnóczki

Cambridge Scholars, Newcastle upon Tyne, 2014. 12+286, 12+213, 12+207 o.

A SZÉTTAGOLT MAGYARORSZÁG

Kölcsönhatások, kapcsolatok és ábrázolások, 1541–1699

A cím nem feltétlenül tükrözi azt a tematikus sokoldalúságot és tartalmi gazdagságot, amit ez a háromkötetes kiadvány nyújt. A rangos angliai kiadó, a több mint hétszáz lapnyi terjedelem azonban már képes tekintélyt ébreszteni. Ítéletünket persze nem a külsődleges jegyek, hanem a tartalom alapján kell kialakítanunk. A huszonkilenc, a koraiújkor Magyarországot történetével foglalkozó tanulmány azonban nem okoz csalódást. Az előszóban pontosan megfogalmazott célkitűzés, a jól körülhatárolt tematika, a választott témák gondos kidolgozása révén a munka számos új ismerettel gazdagítja az olvasót.

Tudományos indíttatásukat és célkitűzéseiket a szerkesztők a mindhárom kötetben azonos szövegű előszóban fogalmazzák meg. A kutatások lehetőségét egy *Magyarország a koraiújkor Európában* tematikájú OTKA pályázat biztosította (száma: 81948), amely a koraiújkor Magyarországot európai kapcsolatait kívánta általában a külföldi kutatókkal, de leginkább az angol nyelvterület olvasóival megismertetni. A témavezetést R. Várkonyi Ágnes, az ELTE professzorasszonya vállalta.

A kutatás célja nem újabb rendszeres, összefoglaló Magyarország történeti munka megírása volt, hanem az, hogy a szerzők önálló kutatásaikra alapozva mutathassák be hazánk 16–17. századi európai jelenlétét. Szükségességét indokolja, hogy Magyarország gyakran kimarad a nyugat-európai történeti áttekintésekből. Annak kapcsán azonban, hogy a munka lemondott az eseménytörténet részletezéséről, szerkesztőinek szembesülniük kellett a külföldieknek szánt munkák általános dilemmájával: vajon tényleg teljességében elhagyható-e a hazai történelem bemutatása, ismerni fogják-e a külföldi olvasók történetünk legalapvetőbb, a tanulmányok megértéséhez mindenképpen nélkülözhetetlen tényeket. Szerzők munkáját megkönnyítendő, az előszó összefoglalja a magyar történelem legalapvetőbb ismereteit. Hiszen a tájékozatlan külhoni olvasókkal nemcsak a Mohács utáni történések lényeges elemeit kellett megismertetni, hanem azt is meg kellett magyarázni, hogy a koraiújkor Magyarország többet jelentett, mint a 16–17. századi térképeken a Habsburg Birodalom peremén szerénykedő keskeny Magyar Királyság, azt, hogy sem Erdély, sem a hódoltsági terület nem mellőzhető azoknak a szellemi csatornáknak, kapcsolatoknak, információáramlásnak a bemutatásakor, amelyek a széttagolt Magyarország európaiságát fenntartották. Tájékoztatni illett az olvasókat arról, hogy a Kárpát-medencét megosztó ország-, sőt birodalmi határok két oldalán azonos nemzet él, amelyet hagyományai, kultúrája, és — akár mennyire különösen is hangzik — egymással vetélkedő egyházai tartottak össze. Tudatni, hogy a katolikus misszionáriusok és a protestáns lelkészek határokon átívelő lelki támaszt nyújtottak a lakosoknak. Erdély pedig, amely felett a török gyámkodott, nemcsak az anyaország, hanem Európa szemében is a protestantizmus bástyájává vált. Ugyanakkor a munka nem feledkezhetett meg a kapcsolatok másik, határainkon kívül fekvő végpontjairól sem. Hiszen a külföldi olvasók számára távoli, olykor egzotikusnak tűnő országunk egykori erőfeszítései önmagukban ma is csak nehe-

zen tudnák felkelteni érdeklődésüket. A mai olvasó számára fontos a kapcsolat másik oldala, úgy is mondhatnánk, célpontja, amelyhez a kötetből szerezhető ismereteket kötni tudja. Fontos lehetett annak igazolása, hogy e kapcsolatok nyugati végpontján az általuk jól ismert világ közismert, politikailag, szellemileg kiemelkedő alakjai álltak (mint az e munkában is említett Agricola, Paracelsus, Erasmus, Grotius és mások), akiknek személye — még ha nem is ők voltak a közvetlen érintkezés fenntartói — rangot adhatott a kapcsolatoknak. Ezáltal értékelődhetek fel azok a kevésbé ismert, vagy éppen csak köznapi szereplők, akik — többnyire a maguk kezdeményezéséből — szimpátiával fogadták a Magyarországról érkező közeledést. Az egyes szerzők róluk sem feledkeztek meg, amikor — többek között — a középkori Németalföldön Árpád-házi királyaink körül kialakult kultuszra, a Hollandiába érkező magyar diákokat segítő professzorokra, vagy a Szcenci Molnár Albertet támogató német protestáns fejedelmekre (köztük Pfalzi Frigyesre) hívták fel a célszág reménybeli olvasóinak figyelmét. Hasonló célzatú lehet néhány korabeli hiedelem beleszövése a szövegbe, mint a németalföldi Croy családnak az Árpád-házi uralkodóktól való vélt leszármazása (III/154.), vagy olyan — a korban valóságosnak elfogadott — természeti furcsaságoké, mint annak, hogy Tokajban a szőlők vesszején arany szemek is teremhetnek, vagy, hogy a tokaji bornak sebgyógyító hatása van (III/53–54.).

Számunkra e kapcsolatok persze többet kell, hogy jelentsenek a kuriózumoknál. A szerzők álláspontja szerint a széttagolt Magyarország kulturális virágzása aligha lett volna elképzelhető a nyugattal való intenzív kapcsolatok nélkül. Ezzel alternatív képet akartak adni a koraiújkori Magyarországról (Erdélyt is beleértve), s tulajdonképpen a korabeli Európáról is, a meggyökeresedett központ-periféria felfogás módosításával. Nem térhetek ki a történetírókat gyakran foglalkoztató kérdés, a magyarországi Habsburg és oszmán uralom értékelése elől sem. Felfogásukat már az előszó tükrözi (X. lap), miszerint a Királyi Magyarország a Habsburgok folytonos támogatása nélkül nem tudott volna ellenállni a török nyomásnak. Másutt viszont szerénységre, eddigi büszkeségünk mérséklésére intenek. A hazai történelemben tisztelt Bocskait, akinek szívesen hivatkozunk szobrára a reformáció genfi emlékművén, Európa sok országában negatívan ítélték meg. Megfontolandó az évtizedeket külföldön töltő Szcenci Molnár Albert véleménye is, aki szerint a tananyagában színvonalas kollégiumi rendszerünkben a diákok ellátottsága — a nyugati példákhoz hasonlítva — bizony nem volt valami magas szintű (I/7–8. lap).

A munka konkrét részleteire áttérve: a *Divided Hungary* három kötetében 29 szerző egy-egy tanulmányát találhatjuk, valamivel több, mint 700 lapon. Az előszót a kötet szerkesztők által írt alapos, szinte tanulmányértékű bevezető követik, utolsó lapjaikon a szerzőket bemutató rövid ismertetések, illetve névmutatók találhatók. Az első kötetbe az érintkezések hagyományosnak tekintett formái, a tanulmányi célú utak, valamint a szellemi/vallási kapcsolatok kerültek, a másodikba az információáramlás és a kulturális kapcsolatok kevésbé szokványos (például a diplomáciai kereteken belül megvalósuló) formái. A harmadik kötet a koraiújkori Európa országaiban Magyarországról és Erdélyről kialakult képet ismerteti. Az első kötet két témaköre összekapcsolásának fő okát a kötet szerkesztő Almási Gábor bevezetőjében azzal indokolja, hogy a széttagolt Magyarországon hiányzott az az intézményi háttér (királyi udvar, egyetem), amely a kapcsolatokat összefoghatta volna. (A nagyszombati egyetemet kelet-európai mércével is igen későn alapították, s egyébként is csak katolikusok látogathatták.) Maradt tehát a peregrináció, és a főleg vallási/egyházi háttérű kötelékek összetartó ereje. Az előzőt meg lehetett közelíteni mind kibocsátó közösségük (pl. az erdélyi elit), mind végcéljuk (a hollandiai egyetemek) oldaláról. Erdélyt vizsgálva Horn Ildikó arra a következtetésre jut, hogy a fejedelemségbeli arisztokraták későbbi karrierjében a peregrináció nem játszott döntő szerepet, hiszen külföldi tanulmányút nélkül is lehetett magas pozícióba jutni. Bozay Réka viszont azt állapítja meg, hogy a Hollandiát járt protestáns (általában nem nemes) fiatalok számára hazatérve milyen presztízst biztosított a külföldi tanulás. Más tanulmányokban a két végpont össze is kapcsolódhatott. Ezekben az esetekben a szerzők az útvonalak kiválasztására, esetleges áthelyeződésükre helyezték a hangsúlyt. Keserű Gizella azt vizsgálta, hogy miként került az erdélyi unitárius diákok úticélja Paduából Leidenbe, Szabó András Péter azt, hogy hogyan jutottak el az északkelet-magyarországi, főleg evangélikus szász peregrinusok Königsbergbe. Vásárhelyi Judit Szcenci Molnár tanulmánya (a protestáns német fejedelemségekkel kiépített kapcsolatokról) a szellemi/vallási oldalra visz át bennünket. Ebben a — tematikailag az előzőnél sokoldalúbb — részben megint váltogatják egymást a hazai kapcsolat-teremtők és a külföldi „kapcsolatkeresők”. Gömöri Györgynek a magyarországi bányákat felfedezni akaró Henry Oldenburgról írt tanulmánya azt igazolhatja, hogy Magyarország iránt nem szűnt meg teljesen a nyugati világ érdeklődése. Kiss Farkas Gábor a korszak tudományát erősen befo-

lyásoló, a korban szinte megdönthetetlennek mutakozó alkímiát bíráló jezsuita Athanasius Kircher kilátástalan küzdelmét mutatja be. Paul Shore a Julianus jelentést felfedező Cseles Mártonban az első olyan magyar tudóst látja, aki határainkon kívül folytatott tudományos kutatást. Kristóf Ildikó a nagyszombati egyetem almanachjairól írt, amelyek a kor tudományos szintjének megfelelően igyekeztek bemutatni az Európán kívüli világot, benne emberhez hasonló, mégis torz alakokkal, mitologikus szörnyekkel. Monok István pedig arról értekezett, hogy a protestáns Bazelben több magyarországi vonatkozású könyvet adtak ki, mint a katolikus Párizsban. Király Péter — az országban alkalmazott külföldi zenészek működésével érvelve — cáfolta, hogy a magyarországi zenei élet elszigetelődött volna Európában.

A második kötetbe egymáshoz közelebb álló témakörök kerültek. A szerzők ezúttal a diplomácia és az arisztokrácia szerepét vizsgálták az információáramlásban. Szymon Brzeziński a bevezetőben hangsúlyozza, hogy a kötetben tárgyalt témakörök kutatása — a peregrinációival ellentétben — csak mostanában indult meg. A közölt tanulmányok ezért is szolgálhatnak értékes összehasonlítható anyagot egyes további területek (katona-diplomácia, kémkedés) vizsgálatához. A kötet első tanulmányai ezúttal elsősorban külföldiekéről szólnak. Megan K. Williams bemutatja, hogy milyen diplomáciai és jogi vitákat váltott ki az 1541-ben Sztambulba tartó francia diplomata, Antonio Rincón itáliai területen történt meggyilkolása. Európa urait a kérdés jogi-erkölcsi oldala (a diplomáciai mentesség és annak érvényessége akkor, ha a diplomata rangrejtve utazik) érdekelte. Számunkra azonban a küldetés a hazánkra oly tragikus francia-oszmán szövetség egyik lépcsőfokát jelenti. A Rincón viszály a nyugati politikában teljesen háttérbe szorította Magyarország ügyét. A diplomáciai csúrés-csavarás kirívó példája lehet, hogy az éppen a nagy port felkavart vita idején a török által elfoglalt Buda elvesztése miatt I. Ferenc francia király V. Károly császárt vádolta. Ács Pál az 1603-ban a Rudolf császár által tervezett perzsa szövetség előkészítésére diplomáciai követségbe indított magyar (erdélyi) nemes úr, Zalánkeményi Kakas István küldetését mutatta be. A diplomata útközben elhunyt, a követséget továbbvivő titkárat azonban I. Abbasz sah — aki néhány hónappal később sikeres támadást indított a törökök ellen — fogadta. A szövetség ügye végül a zsitvatoroki béke megkötésével került le a napirendről. A szerző mégis felteszi a kérdést, hogy vajon a szövetségről — létrejötté esetén — elképzelhető lett volna-e, hogy nyilvánvalóan megrövidíti a magyarországi török uralmat (II/50.). A portán működő Habsburg tolmácsokról Kerekes Dóra igazolta, hogy bár közvetítők lehettek két kultúra között, bizalmi feladatuk gyakran veszélybe sodorta őket, s akár életükkel is fizethettek igyekezetükért. Kármán Gábor tanulmányából azt tudhatjuk meg, hogy — miután a 16/17. század fordulójának hosszú háborúja szétzúzta Erdély korábbi nemzetközi kapcsolatait — a fejedelemség hosszú ideig meglehetősen elmaradt diplomáciai rendszere újabb kiépítésében. A fejedelmeket külföldön kizárólag Konstantinápolyban képviselte állandó követ, de gyakorlatilag az ő megbízatása sem volt tartós, hiszen aki az egyik évben a szultánnak járó adót hozta, a következő évben — az újabb adót hozó követ érkezésekor — hazatérhetett. A felszabadító háború éveiben hazánkba került, s nálunk elsősorban hadmérnökként ismert Luigi Ferdinando Marsigli egyéniségének sokoldalúságát Molnár Mónika mutatta be.

A kötet következő része két olyan hazai arisztokráciával foglalkozik, akik saját információs hálózatot igyekeztek kiépíteni. Thurzó György — bár nem járt egyetemre —, gazdag könyvtárat hozott létre, külföldi hírlapokra fizetett elő — tudjuk meg Lengyel Tünde tanulmányából. Thurzó kiemelkedése azonban egyetlen generációra terjedt ki. Fia korán elhunyt, lányai — akiknek taníttatására kevés gondot fordított — hagyták lehanyagolni a család nagybicscei központját. Viszkoz Noémi arról írt, hogy hogyan igyekezett Nádasdy Ferenc a Habsburg Monarchia nemzetek feletti arisztokráciájába integrálódni, s ennek érdekében hogyan szervezte meg információs rendszerét. Óvatlan közeledése a Wesselényi nevével fémjelezett (valójában Zrínyi Péter által vezetett) összeesküvéshez, majd tragikus halála azonban végül megkérdőjelezi ismeretszerzésének eredményességét. A kötet harmadik egységének két tanulmánya a diplomácia egyházi vonatkozásait taglalja. Tusor Péter azt mutatja be, hogy milyen szerepet játszott a katolikus egyház Pázmány Péter érseki kinevezésében, Keserű Bálint pedig azt, hogy a 17. század végén, az Erdély császári elfoglalását követő első években a Habsburg udvar a tartományban — a helyi katolicizmus gyengesége miatt — mennyire rászorult a protestánsok információs hálózatára.

Tematikailag a sorozat harmadik kötete a legegységesebb. Tárgya Magyarország és Erdély megjelenítése (imázs) Európában. A kötet szerkesztője, Kees Teszelszky a bevezetőben arra hívja fel a figyelmet, hogy csak korlátozott, mégis reprezentatív bemutatásra futotta, amely képes annak igazolására, hogy az adott környezet, a különféle politikai érdekek mennyire befolyásolták

a véleményeket. Magyarország számára kedvező kiindulási pontként kínálkozott a későközépkorban Európa szerte elismert állás, Mátyás reneszánsz udvara, a török elleni harc, az Európa védőbástyája szerep. Az elismerő véleményeket azonban könnyen lerombolhatták a politikai vagy vallási érdekek, a reformáció hazai terjedése, Erdély törökbarátsága. Teszelszky Bocskairól úgy véli, hogy egyenesen polarizálta Európát. Etényi Nóra azt mutatja be, hogy vallás és politika hogyan határozta meg a németországi véleményeket. A Birodalom protestáns fejedelmei bírálták Lipót császárt, amiért üldözte a magyarországi protestánsokat. Elfogadták viszont Thökölyt, egészen addig, amíg Bécs 1683. évi ostromában a török mellé nem állt. Lénárt Orsolya a német Eberhard Werner Happel hatkötetes történeti munkáját mutatja be, amely a magyarokról alkotott vélemények változásáról is ír. Szymon Brzeziński tanulmányából kiderül, hogy a rólung alkotott kép Lengyelországban sem volt mindig kedvező. A Jagellókkal rivalizáló Mátyást sokat bírálták, s nem használt megítélésünknek a különben tisztelt királyukkal, Báthoryval érkező hajdúnép viselkedése sem. Magyar-lengyel „örök barátságáról” csak a 18. században kezdtek beszélni. Itáliában — Kruppa Tamás vizsgálatai alapján — éppen a hazai protestantizmus fordította kedvezőtlenre a véleményeket, Horvátországban — Ivan Kurelac szerint — megítélésünk ambivalens volt. A román források — róluk Jakó Klára írt —, mivel többségük nem a két vajdaságban, hanem Erdélyben született, Erdélyt és Magyarországot nem is tekintették külföldnek, így azokról megítélésük is kedvező volt. A „három román ország egyesítése” óhájának pedig még nyomát sem találjuk. A holland véleményeket Kees Teszelszky meglehetősen manipuláltnak, közhelyszerűnek tartja. A németalföldi szabadságharc idején, az európai kálvinizmussal való kapcsolatok keresése során azonban Magyarország felértékelődött. Réthelyi Orsolya három holland színdarabot vizsgált, amelyek a magyarországi események iránti érdeklődést mutatják, de Buda visszafoglalását már meglehetősen ellentétesen értékelték.

A kötet tanulmányai megerősítik, hogy a hazánkról Európa országaiban formált véleményeket sok évszázados toposzok, téves hiedelmek befolyásolhatták, amelyeknek továbbélése vagy éppen változása a korszellemtől, a politika alakulásától függött. Éppen ezért lehetett volna fontos és érdekes a franciaországi vélemények bemutatása is. Bár a kötet szerkesztő bevezetőjében figyelmeztet, hogy a kiválasztott országok sora nem teljes, Franciaországot mégis hiányolnunk kell. Az ott kiadott újságok, pamfletek erősen befolyásolták az európai közvéleményt, megismertetésük talán más országokénál könnyebb is lehetett volna, mivel a kutatás itt támaszkodhatott volna leginkább Köpeczi Béla egyébként többször említett munkájára (*Magyarország a kereszténység ellensége*, Bp. 1976.)

A kiadás angol nyelvre többször kívánt állásfoglalást a szerkesztőktől. Ezek közül itt csak egyet emelnék ki, amely azonban azt tanúsítja, hogy a múlt kérdéseiben nem feltétlenül kell magunkat alávetni mások érdekeinek. Az egyes tanulmányokban a mai országhatárainkon túl eső települések említésekor — a történeti hűségnek megfelelően — elnevezésük magyar formáját találjuk, s csak zárójelben a mai (szlovák, román stb.) nevet. A tanulmányok többségében persze ugyanazok a helységnevek szerepelnek, így a kiegészítés — akár azonos kötetben belül — többször is megismétlődhet. Talán szerencsésebb lett volna a személynévmutatók mellett akár kötetenként helységnevmutatót is összeállítani, s a mai neveket ezekben megadni. (Különösen, mivel így könnyebb lett volna kiszűrni a szerkesztői elvvel szembekerülő, a mai idegen nevet előrehozó néhány ellentétes megoldást.) A külföldi olvasónak ugyanakkor erősen hiányozhat egy Magyarország térkép. Igaz, a hódoltság terület folyton változó határai miatt a dátum kiválasztása nem lett volna egyszerű, mégis lehetett volna egyfajta áthidaló megoldást találni. Az előszó utal a borítón található, 1664-ben készült korabeli térképre. Az eredetét nem ismerve, nem egyértelmű, hogy ez a térkép elegendő lett volna-e a mai olvasó tájékoztatására, de mindenképpen alapjául szolgálhatott volna egy külön e célra rajzolt térképnek. Egyébként csak dicsérni tudjuk a sok szerzőt mozgató, munkájukat összehangoló szerkesztői tevékenységet. A kisebb figyelmetlenségek kiküszöbölése persze így sem mindig sikerülhetett. Szabad legyen egyetlen példát megemlítenem, ami abból a — nem feltétlenül szerencsés — kiadói elvárásból származik, hogy a lábjegyzetekben a hivatkozott munkák szerzőinek keresztnevét csak betűvel jelöljék. A magyar történetírást ismerő olvasó hamar rájöhet, hogy L. Péter és M. Imre mögött felismerje Péter Lászlót és Imre Mihályt. Nem mindenki fog azonban rájönni, különösen a külföldi olvasó nem, hogy a neve két elemének felcserélésével kreált D. Gézá (II/2.) Dávid Gézával azonosítsa.

Megjegyzéseim természetesen nem érintik a Divided Hungary érdemi részét. Megállapíthatjuk, hogy a háromkötetes munka végül nemcsak hazánk külföldi megismertetésében tud jelentős szerepet betölteni, hanem a hazai olvasók történeti ismereteit is gazdagíthatja. Megerősíti,

hogy a széttagolt Magyarországon a kultúra sok vonásban hasonló, néha azonos úton járt, és — az állami/politikai, gazdasági, vallási megosztottság ellenére — az összetartozás tudatát tudta nyújtani a kortársaknak, s bemutatása ezt tudja erősíteni a ma emberében is.

Tragikus fordulata a sorsnak, hogy Várkonyi professzorasszony — aki még figyelemmel kísérhette a tanulmányok születését, s rendszeresen informálódott a kiadás munkálatairól is — nem érthette meg a külsejében is tetszetős három kötet megjelenését. Az alapos és igényes forráskutatás, a tanulmányok magas szakmai színvonala azonban méltó módon őrzi az ő emlékét is.

íj. Barta János

Renate Zedinger

FRANZ STEPHAN VON LOTHRINGEN (1708–1765)
MONARCH, MANAGER, MÄZEN
 Böhlau Verlag, Wien, 2008. VIII, 375 o.
 LOTARINGIAI FERENC ISTVÁN (1708–1765)
 URALKODÓ, ÜZLETEMBER, MECÉNÁS

2008-ban, Lotaringiai Ferenc István születésének 300. évfordulójára jelent meg az az életrajz, amely egy nem csupán Magyarországon „ismeretlen” személyiség életútját mutatja be. Ismeretlen Európában, sőt Ausztriában is, miközben társadalmi helyzete (mint Mária Terézia hitvese) és pozíciója (1745-től húsz esztendőn át német-római császár) igencsak indokoltá tenné, hogy tudományos igényű, alapos monográfiák szülessenek róla és kormányzásának időszakáról. Ennek ellenére hazánkban gyakorta összekeverik I. Ferencel, aki éppen őt követően szerepelhet II. Ferenc néven mint német-római császár (1806-ig). Ausztriában Mária Terézia árnyékába állították, a 40 éven keresztül uralkodó királynő elvonta a figyelmet a jelentéktelennek, politikailag erőtlennek, gyakorta színtelennek és tunyának jellemzett császártól.

Jól mutatja ezt a szakirodalom tökéletlensége: kéziratos disszertációk mellett (Karl Johann Grauer: Franz Stephan von Lothringen-Toskana, Römisch-Deutscher Kaiser. Phil. Diss. Wien 1932; Theophil Tromballa: Franz Stephan von Lothringen und sein Kreis. Beiträge zur Kulturgeschichte des Hauses Habsburg-Lothringen. Phil. Diss. Wien 1953) csupán népszerűsítő kötetek láttak napvilágot (Fred Hennings: Und sitzet zur linken Hand. Wien 1961; Georg Schreiber: Franz I. Stephan. An der Seite einer großen Frau. Graz 1986), amíg 1992-ben meg nem jelent Renate Zedinger első publikációja Lotaringiai Ferenc István európai körútjáról (de ne feledkezzünk meg a német Alois Schmid munkáiról sem). A szabadúszó történészként tevékenykedő Zedinger ezt követően számos tanulmányban mutatta be a herceg, majd császár életének egy-egy szakaszát – ezekre is támaszkodva formálódott jelen életrajz.

Valószínűleg a Mária Teréziát övező kitüntetett figyelem az alapvető ok, amiért a férjét megillető biográfia csak mostanában jelent meg. A kötet végén feltüntetett levéltári fondok és álagok ugyanis bizonyítják: Európa számos országában és különféle levéltáraiban őriznek rá vonatkozó dokumentumokat. Első helyen természetesen a bécsi állagok állnak, Zedinger azonban kutatott Innsbruckban, Sankt Pöltenben, Berlinben, Brüsszelben, Firenzében, Pozsonyban, Prágában, Nancyban, Münchenben, Triesztben, Velencében – de Budapesten nem, pedig itt is fontos irategyüttesek találhatók. A számos országra és levéltárra kiterjesztett kutatást az is indokolta, hogy a bécsi források gazdagsága ellenére feltűnő a Ferenc Istvántól származó dokumentumok hiánya. Zedinger ezt azzal magyarázza, hogy Mária Terézia tudatosan távolította el az 1749-ben alapított és a Staatskanzlei fennhatósága alá rendelt geheimes Hausarchiv (a 19. század közepétől bevett nevén a Haus-, Hof- und Staatsarchiv) gyűjteményéből azokat az iratokat, amelyek megvilágíthatták volna Lotaringiai Ferenc István eltérő politikai véleményét. Ennek ellenére fennmaradtak tőle olyan saját kezűleg vezetett feljegyzések, amelyeket 1741 és 1765 között a titkos konferenciák során vetett papírra – mindezek némi adalékot nyújtanak a császár külpolitikai véleményéről. E kéziratos forrásokat felsoroló bibliográfia mellett gazdag szakirodalmi rész is szerepel, de feltűnő, hogy a szerző egy magyar és egy szlovák nyelvű műtől eltekintve csak nyugat-európai nyelveken megjelent műveket használt.

Az életrajz felépítése két nagyobb részbe osztható: időrendi fejezetekbe és tematikus részekbe. A kezdő időrendi fejezet a herceg gyermekkorát is megelőző időszakba nyúlik vissza, be-